

УДК 81'322.5:372.464:06.053.56:63

А. М. МОНАШНЕНКО

аспірант

Національний університет біоресурсів і природокористування України

ОБҐРУНТУВАННЯ СИСТЕМИ ВПРАВ ДЛЯ НАВЧАННЯ МАЙБУТНІХ ФІЛОЛОГІВ ПИСЬМОВОГО ДВОСТОРОННЬОГО ПЕРЕКЛАДУ В АГРАРНІЙ ГАЛУЗІ

У статті обґрунтовано систему вправ для навчання майбутніх філологів письмового двостороннього перекладу в аграрній галузі. Визначено поняття “вправа” та “система вправ”, подані українськими та зарубіжними вченими. Розглянуто системи вправ, запропоновані відомими вченими, і проаналізовано їх типи та підтипи. Подано класифікацію, розроблену методичною школою Є. І. Пасова, та охарактеризовано три види вправ: тренувальні, умовно-мовленнєві та мовленнєві. Розглянуто систему вправ, запропоновану В. Н. Комісаровим. Вчений поділяє вправи на доперекладацькі та перекладацькі. Останні поділяють на мовні, операційні та комунікативні. І. С. Алексєєва виділяє типи вправ відповідно до етапів навчання: підготовчий (інтенсивне вивчення іноземної мови), основний (комплексний тренінг усного перекладу). Система вправ для формування перекладацької компетентності, за Л. М. Черноватим, містить три типи підсистем: підготовчі вправи, вправи для формування навичок перекладу, вправи для включення сформованих навичок до структури перекладацьких умінь. Кожна підсистема містить групи вправ. Визначено поняття “вправа” та систему вправ для підвищення ефективності навчання майбутніх філологів письмового двостороннього перекладу в аграрній галузі.

Ключові слова: навчання письмового двостороннього перекладу, вправа, система вправ, перекладач.

Важливим питанням, що потребує дослідження й експериментальної перевірки, є система вправ для навчання майбутніх філологів письмового двостороннього перекладу в аграрній галузі. Ця проблема є актуальною, оскільки науково обґрунтована система вправ сприяла б підвищенню ефективності підготовки майбутніх фахівців для аграрної галузі.

Мета статті – розглянути систему вправ для навчання перекладу та обґрунтувати систему вправ для навчання майбутніх філологів письмового двостороннього перекладу.

Проблема створення системи вправ є однією з найактуальніших у практичному аспекті та найбільш складною в теоретичному плані. Це підтверджують праці таких учених, як: В. О. Бухбіндер, Н. І. Гез, С. Л. Захарова, Ю. І. Склярєнко, С. П. Шатілов та ін. За останні роки з'явилася низка праць, автори яких розробляли види вправ для навчання перекладу як спеціальності. Так, В. Н. Комісаров розрізняє доперекладацькі та перекладацькі вправи для навчання писемного та усного перекладу; Л. К. Латишев виокремлює вправи для навчання перекладу: доперекладацькі, змішані, перекладацькі; Т. В. Ганічева виділяє вправи для навчання усного послідовного перекладу та перекладу з аркуша:

підготовчі, операційні, цілісні; Т. Д. Пасічник класифікує вправи для навчання писемного двостороннього перекладу комерційних листів: вправи на формування навичок і вмінь та вправи, націлені на вдосконалення вказаних вище умінь.

Система вправ, призначена для формування відповідної компетенції, є одним із найголовніших компонентів будь-якої методики. Незаперечним є той факт, що адекватна система вправ сприяла б підвищенню ефективності процесу формування фахової компетенції майбутніх перекладачів [14].

Уміння та навички перекладу формуються на основі використання спеціально підібраних навчальних матеріалів. Крім навчальних текстів, до них належать перекладацькі вправи, тобто “такі структурні одиниці методичної організації матеріалу вторинного порядку, які забезпечують предметні дії з цим матеріалом і формування на їх основі розумових дій” [3]. Вчені трактують поняття “вправа” по-різному.

Вправа – це спеціальне завдання, що виконується для набуття певних навичок або закріплення наявних знань; розвиток певних якостей, навичок постійною, систематичною роботою [12].

Вправи – це планомірно організоване, свідомо осмислене багаторазове повторення певних дій і прийомів, які ускладнюються, з метою формування, закріплення та вдосконалення практичних навичок і вмінь учнів [15].

Таким чином, вправа – це спеціально організоване в навчальних умовах багаторазове виконання окремих дій з метою оволодіння ними або їх кращого засвоєння.

Систему загалом визначають як значна кількість закономірно пов’язаних між собою елементів, що є певним цілісним утворенням. При цьому якісні характеристики згаданих елементів становлять зміст системи, а сукупність вмотивованих зв’язків між ними – внутрішню структуру системи. Будь-яка система характеризується структурністю, ієрархічністю та функціональністю, а отже, система вправ і відповідні комплекси повинні мати ієрархічну структуру, елементи якої будуть спрямовані на забезпечення відповідної функції [12].

Під системою вправ, як і Н. Гез, розуміємо організацію взаємопов’язаних навчальних дій, розміщених у порядку зростання мовленнєвих або операційних труднощів з урахуванням послідовності становлення мовленнєвих умінь, навичок і характеру існуючих актів мовлення [5].

Учений М. В. Ляховицький під системою розуміє упорядковану множину взаємопов’язаних елементів, виділену на основі певних ознак, об’єднаних спільною метою функціонування та єдністю керування, що взаємодіє з середовищем як цілісна єдність [7].

На думку С. Ю. Ніколаєвої та Є. І. Пасова, система вправ має забезпечити: 1) підбір необхідних вправ, що відповідають характеру певної навички або вміння; 2) визначення необхідної послідовності вправ; 3) розташування навчального матеріалу та співвідношення його компонентів; 4) си-

стематичність/регулярність виконання певних вправ; 5) взаємозв'язок різних видів мовленнєвої діяльності [8].

Класифікація, яка була розроблена методичною школою Є. І. Пассова [11], містить три види вправ, у кожному з яких представлено кілька підкласів.

Тренувальні (мовні) вправи. Основна мета цих вправ – освоєння форми мовного явища, його значення й особливостей вживання. Такі вправи необхідні на етапі автоматизації навичок для формування операційної основи дії.

Умовно-мовленнєві (комунікативні) вправи. Ці вправи імітують мовну комунікацію в навчальних умовах. Увага спрямована на форму й зміст одночасно. Саме в таких вправах опановують такі навички, як стійкість і гнучкість, а також створюють основу для переходу навички у вміння. Їх, в свою чергу, як і тренувальні вправи, поділяють на імітативні, тренувальні, підстановочні, трансформаційні, перекладацько-тренувальні.

Мовленнєві вправи. Ці вправи спрямовані на володіння навичками та їх комбінування у вміннях мовленнєвої діяльності. При виконанні цих вправ студенти майже не замислюються над формою висловлювання (за умови сформованості навичок), їх увага направлена на зміст мовленнєвої діяльності. Такі вправи застосовують на третьому варіативно-ситуативному етапі. Тут можна виділити такі підгрупи мовленнєвих вправ: у аудіюванні; в діалогічному й монологічному мовленні; у читанні з різним ступенем розуміння (пошукове, вивчаюче тощо); в продуктивному письмі.

Ця класифікація враховує особливості формування навичок і вмінь і цілком відбиває сутність комунікативного методу. Саме цю класифікацію вважають основною [2].

В. Н. Комісаров [6] поділяє вправи на доперекладацькі та перекладацькі. Метою доперекладацьких вправ є створення умов для успішного здійснення процесу перекладу. Основними вправами цього типу є зіставлення паралельних текстів мовою оригіналу та мовою перекладу з метою виявлення розбіжностей, відповіді на запитання до тексту, що перевіряють глибину розуміння й наявність необхідних фонових знань тощо.

Перекладацькі вправи дослідник поділяє на:

1) мовні, що розвивають уміння вирішувати перекладацькі завдання, пов'язані з особливостями семантики одиниць і структур мови оригіналу та мови перекладу;

2) операційні, що допомагають відпрацьовувати вміння використовувати різні способи та прийоми перекладу;

3) комунікативні, що формують уміння успішно виконувати необхідні дії на різних етапах перекладу.

Мовні вправи дослідник класифікує [6] за характером мовних одиниць на лексичні, фразеологічні, граматичні та стилістичні. Особливу увагу автор звертає на лексичні вправи. Граматичні проблеми перекладу зумовлюють потребу у вправах на подолання труднощів, пов'язаних як із

формами та структурами мови оригіналу, що мають відповідники в мові перекладу, так і з безеквівалентними формами та структурами. За наявності граматичних відповідників студенти повинні оволодіти вмінням обирати правильну граматичну форму в перекладі, враховуючи її семантичні та стилістичні функції, а також її взаємодію з її “лексичним наповненням”; використання паралельних структур у мові перекладу може ускладнюватися необхідністю використовувати синтаксичні трансформації, змінювати порядок слів, роз’єднувати та об’єднувати речення під час перекладу. Вправління у вмінні долати перекладацькі труднощі, пов’язані з безеквівалентними явищами у тексті оригіналу, вчить студентів визначати значущість граматичного явища для формування змісту висловлювання, передавати в перекладі ці значення, коли вони важливі для загального змісту, вирішувати завдання вибору відповідників для таких специфічних структур, як, наприклад, абсолютні та каузативні конструкції в англійській мові.

Операційні вправи автор поділяє на чотири групи. Перша група вправ спрямована на ідентифікацію методу чи прийому, застосованого у виконаних перекладах. При виконанні вправ другої групи студенти мають не тільки визначити використаний прийом, але й оцінити доцільність його застосування. У третій групі вправ студентам ставлять завдання застосувати під час перекладу певний прийом, навіть якщо висловлювання в оригіналі можна перекласти й іншим способом. Четверта група операційних вправ призначена для формування вміння обирати та застосовувати прийом перекладу, що найбільше підходить для перекладу конкретного висловлювання.

Комунікативні вправи дослідник [6] поділяє також на чотири групи. Вправи першої групи спрямовані на виконання студентами різноманітних дій з одиницям мови оригіналу та мови перекладу різного рівня. Так, у сфері граматики можна запропонувати студентам зіставити різні способи вираження в мові перекладу та мові оригіналу однакових граматичних категорій (час, рід тощо). Друга група вправ спрямована на визначення та обговорення тими, хто навчається перекладацьких труднощів, що містять запропоновані тексти. Наприклад, доцільно обговорити особливі проблеми, що виникають у зв’язку з наявністю в тексті оригіналу специфічних лексичних, граматичних або стилістичних явищ. Третя група вправ передбачає різноманітні маніпуляції з текстами оригіналу та перекладу. Завданням може бути скласти план змісту оригіналу, сформулювати головну ідею твору тощо. Наступну групу вправ становлять завдання на переклад різними способами одного й того самого тексту залежно від поставленої мети перекладу й типу рецептора. Слід одразу відзначити, що запропонована система вправ передбачає розвиток навичок і вмінь письмового перекладу [10].

І. С. Алексеева [1] виділяє типи вправ відповідно до етапів навчання: підготовчий (інтенсивне вивчення іноземної мови) та основний (комплекс-

ний тренінг усного перекладу). Дослідниця пропонує низку вправ (серед яких нам не вдалося знайти ті, що присвячено формуванню граматичних навичок у цілому, не кажучи вже про навички вживання артиклів у перекладі) та підтримує використання доперекладацького аналізу навіть в усному перекладі.

Система вправ для формування перекладацької компетентності, за Л. М. Черноватим, включає три типи підсистем: А – підготовчі вправи, Б – вправи для формування навичок перекладу, В – вправи для включення сформованих навичок до структури перекладацьких умінь. Кожна підсистема містить групи вправ: для подолання лексичних, граматичних, жанрово-стилістичних труднощів; для розвитку навичок перекладу реалій, назв, іншомовних слів; для розвитку навичок вживання перекладацьких трансформацій; для розвитку механізму вибору еквівалентів; для розвитку навичок переключення з одного коду на інший – диктант-переклад. Таким чином, для навчання письмового перекладу, на думку дослідника, доцільно застосовувати такі вправи: на еквівалентний (повний) письмовий переклад і на гетеровалентний (частковий) переклад. Л. М. Черноватий зазначає, що вправи мають відповідати вимогам системності, тобто в межах відносно завершеного відрізка навчання мати чітку структуру, забезпечуючи формування навичок і їх включення до складу перекладацьких умінь [14, с. 152].

Висновки. Таким чином, зважаючи на те, що система вправ для формування перекладацької компетентності має містити вправи, метою яких є формування навичок перекладу, а також вправи, призначені для включення сформованих навичок до структури перекладацьких умінь, ми вважаємо, що доцільно брати за основу систему вправ, розроблену Л. М. Черноватим.

Список використаної літератури

1. Алексеева И. С. Профессиональное обучение переводчика : учеб. пособ. по устному и письменному переводу для переводчиков и преподавателей / И. С. Алексеева. – Санкт-Петербург : Институт иностранных языков, 2000. – 192 с.
2. Бескетна О. О. Система вправ в процесі формування професійно-комунікативної компетентності перекладачів [Електронний ресурс] / О. О. Бескетна. – Режим доступу: <http://langconf.fl.kpi.ua/sites/default/files/Beskletna.pdf>.
3. Бим И. Л. Методика обучения иностранным языкам как наука и проблемы школьного учебника / И. Л. Бим. – Москва : Русский язык, 1977. – 288 с.
4. Ганічева Т. В. Методика навчання майбутніх філологів усного англомовного двостороннього перекладу у галузі прав людини : дис ... канд. пед. наук : 13.00.02 / Тетяна Вікторівна Ганічева. – Харків, 2008. – 182 с.
5. Гез Н. И. Система упражнений и последовательность развития речевых умений и навыков / Н. И. Гез // Иностранные языки в школе. – 1969. – № 6. – С. 29–40.
6. Комиссаров В. Н. Современное переводоведение : учеб. пособ. / В. Н. Комиссаров. – Москва : ЭТС, 2004. – 424 с.
7. Ляховицький М. В. Основні принципи побудови підручників і навчальних посібників з іноземної мови для шкіл УРСР / М. В. Ляховицький // Методика викладання іноземних мов. – Київ : Рад. школа, 1972. – Вип. 7. – С. 73–79.

8. Методика навчання іноземних мов у середніх навчальних закладах : підручник / [кол. авторів під керівн. С. Ю. Ніколаєвої]. – 2-ге вид., випр. і перероб. – Київ : Ленвіт, 2002. – 328 с.
9. Ольховська А. С. Методика навчання майбутніх філологів передачі імплікатур тексту оригіналу в усному перекладі з української мови на англійську : дис ... канд. пед. наук : 13.00.02 / Алла Сергіївна Ольховська. – Харків, 2011. – 186 с.
10. Ольховська А. С. Проблеми вправ для формування граматичного компоненту перекладацької компетенції [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://visnyk.sumdu.edu.ua/arhiv/2010/Fil_3_2010/10oaskpk.pdf.
11. Пассов Е. И. Коммуникативный метод обучения иноязычному говорению / Е. И. Пассов. – Москва, 1991. – 223 с.
12. Сучасний словник іншомовних слів: близько 20 тис. слів і словосполучень [уклад. О. І. Скопненко, Т. В. Цимбалюк]. – Київ : Довіра, 2006. – 789 с.
13. Черноватий Л. М. Проблема типології вправ для навчання фахового перекладу / Л. М. Черноватий // Актуальні проблеми перекладознавства та методики навчання перекладу : IV Всеукр. наук. конф. 19–20 квіт. 2007 р. : тези доповідей. – Харків, 2007. – С. 147–149.
14. Черноватий Л. М. Методика викладання перекладу як спеціальності: підручник для студ. вищих заклад. освіти за спеціальністю “Переклад” / Л. М. Черноватий. – Вінниця : Нова Книга, 2013. – 376 с.
15. Ягупов В. В. Педагогіка. Практичні методи навчання: вправи. Види вправ, методика виконання вправ [Електронний ресурс] / В. В. Ягупов. – Режим доступу: http://eduknigi.com/ped_view.php?id=191.

Стаття надійшла до редакції 28.09.2015.

Монашненко А. М. Обоснование системы упражнений для обучения будущих филологов письменного двустороннего перевода в аграрной отрасли

В статье обосновано систему упражнений для обучения будущих филологов письменного двустороннего перевода в аграрной отрасли. Определены понятия “упражнение” и “система упражнений”, представленные украинскими и зарубежными учеными. Рассмотрены системы упражнений, предложенные известными учеными, и проанализированы их типы и подтипы. Дана классификация, разработанная методической школой Е. И. Пассова, и охарактеризованы три вида упражнений: тренировочные, условно-речевые и речевые. Рассмотрена система упражнений, предложенная В. Н. Комиссаровым. Ученый разделяет упражнения на допереводческие и переводческие. Последние разграничиваются на языковые, операционные и коммуникативные. И. С. Алексеева выделяет типы упражнений в соответствии с этапом обучения: подготовительный (интенсивное изучение иностранного языка), основной (комплексной тренинг устного перевода). Система упражнений для формирования переводческой компетентности, по Л. М. Черноватому, содержит три типа подсистем: подготовительные упражнения, упражнения для формирования навыков перевода, упражнения для включения сформированных навыков в структуру переводческих умений. Каждая подсистема включает группы упражнений. Определено понятие “упражнение” и система упражнений для повышения эффективности обучения будущих филологов письменного двустороннего перевода в аграрной отрасли.

Ключевые слова: обучение письменного двустороннего перевода, упражнение, система упражнений, переводчик.

Monashnenko A. Justification of Training Exercise for Future Philologist of Written Bilateral Translation in the Agricultural Sector

There is the substantiation of system of exercises for training future bilateral philologists of written translation in the agricultural sector is noticed in the article. It notes that the

concept of "Exercise" and "system of exercises" submitted by domestic and foreign scientists. The system of exercises of well-known scientists and analyzed their types and subtypes. Indicated classification of Methodical school of Passov and characterized three types of exercises: training, conditional speech and speech. The system proposed exercises of V. Komissarov. The scientist shares before translation and translation exercises. The last is delineated for language, operating and communication. I. Alekseeva identifies types of exercises according to the stage of training: preparatory (intensive foreign language), basic (training complex interpretation). The system of exercises to build expertise for translation by L/ CHERNOVATIY includes three types of subsystems: preparatory exercises, exercises for developing skills of translation exercises to include existing skills to structure translation skills. Each subsystem includes group exercises. The concept of "exercise" and system of exercises to improve the training of future philologists of written bilateral transfer in the agricultural sector are defined.

Key words: teaching writing bilateral translation exercise system exercises translator.